

מכון שלום הרטמן • תכנית בארי

אחד ממנהגי הסעודה בראש השנה בקרב רוב עדות ישראל הוא אכילת מאכל שיש בו כדי לסמל איחול ובקשה לשנה החדשה. למשל אכילת תפוח בדבש שיש בה כדי לאחל ולבקש שהשנה הבאה עלינו תהא שנה מתוקה כדבש. עדות שונות פיתחו את הרעיון כיד הדמיון. בשיעור זה נבקש מתלמידינו להמשיך את אותה הרוח, לאחל איחולים לשנה החדשה ולהתאים בין מאכל לאיחול.

מטרות השיעור

1. להתוודע אל מנהג "יהי רצון".
2. לחבר בין מנהג מסורתי לחידוש, בין המנהג המסורתי לאוכל ולאיחול החדשים.
3. לאפשר יצירתיות וחדשנות.

מבנה השיעור

1. שיחת פתיחה על מנהגי ראש השנה הנהוגים בבתי תלמידינו. (5 דק')
2. לימוד מקור בחברותות ודיון במליאה על המקור (15 דק')
3. יצירת "יהי רצון" חדש למאכלים שלפניהם ושיתוף הכיתה (15 דק')
4. מיטיבי לכת: מקור המנהג.

מהלך השיעור

1. נשאל את התלמידים אלו מנהגים מקובלים בבתיהם בסעודת ראש השנה. נתעכב על מנהג הייחודי רצוניס". נברר את מהות המנהג? מה מטרתו? כיצד הוא מתקיים? וכיוב'.
 2. נבקש מהתלמידים להתחלק לחברות (2-4 תלמידים בכל חברות) נחלק את הדפים ונבקש מהם לעשות את המשימה שבדף בחברותא.
נעבור על הדף במליאה ונראה שפעמים הקשר נובע משמו של המאכל (סלק - שיסתלקו) פעמים מטעמו (דבש - מתיקות) ופעמים מצורתו (רימון מלא גרגרים - שירבו).
ניתן להרחיב את הדיון גם לסוג האיחולים. ישנם איחולים על דרך החיוב - שירבו זכויותינו, שנהיה לראש, שתתחדש עלינו שנה מתוקה וכיוב'. ואיחולים על דרך השלילה - שיסתלקו אויבינו, שיתמו אויבינו, שיכרתו אויבינו וכיוב'. נוכל לשאול את השאלה מי הם אותם אויבים? האם אלו אויבים חיצוניים או אויבים פנימיים שבכל אדם וכו'. למה נעדיף פרשנות זו או אחרת?
 3. **אפשרות 1:** נבקש מבעוד מועד מכל תלמיד להביא לשיעור חינוך דבר מאכל אהוב עליו. כל חברותא תכתוב יהי רצון למאכלים שהביאו משתתפיה. במליאה ישתפו התלמידים במה שכתבו.
אפשרות 2: נביא לכל חברותא דבר מאכל ונבקש מכל חברותא לחבר יהי רצון אחד משותף למאכל שקיבלו להקריא את האיחול שכתבו ולחלק את הכיבוד לתלמידי הכיתה.
 4. הצעה לסיום למיטיבי לכת:
נחלק את דף 2 ובו מקור מהתלמוד הבבלי מסכת כריתות (דף ו' עמוד א'). ממקור זה אנו לומדים שהמנהג הנהוג אצלנו כיום בראש השנה, לאכול מאכלים סמליים המסמלים את בקשותנו ואיחולנו לשנה החדשה הוא מנהג עתיק יומין שהיה מוכר כבר בבבל.
על פי המקור אנו לומדים שהסימן הוא דבר, יש לו כוח ומשמעות ויש לעשותו באופן מוחשי.
נוכל להשוות את הסימנים לדברים אחרים בחיינו שאנו עושים או נמנעים כי אנחנו מרגישים שיש בעשייתם כוח, כך למשל אמונות שאנו מחזיקים בהן.
מן העובדה שאביי מונה שורה של סימנים ולא מסביר מה הם מסמנים ניתן להסיק שהמנהג היה כנראה מקובל והכל ידעו מה מסמל כל אחד מן המאכלים.
נוכל לפרש את הסימן גם כסמן שנועד להמריץ ו"לגייס" אותנו לעשות מעשים טובים, לגרום לנו לשינוי התנהגות שימתיק עלינו את השנה.
- * סיום זה לשיעור נושא אופי מעט למדני יותר ויש לבדוק שהוא מתאים לכיתה ולאווירה שנוצרה.

בסעודות הלילה בראש השנה, נוהגים לאכול מאכלים מיוחדים, לסימן שתתחדש עלינו שנה טובה".
בקהילות ישראל לעדותיהן השונות נפוצו מנהגים שונים, הקשורים בסימנים.
נציין אחדים מהם, משום היותם מקובלים ביותר בבתי ישראל:

- א. חלה טובולה בדבש:** במקום להטביל את פרוסת "המוציא" במלח, כנהוג, מטבילים אותה בראש השנה בדבש.
- ב. תפוח בדבש:** לאחר מכן נוטלים פלח של תפוח מתוק, טובלים אותו בדבש, מברכים ברכת "בורא פרי העץ", טועמים ממנו, ואומרים: "יהי רצון מלפניך... שתחדש (או: שתגזור) עלינו שנה טובה ומתוקה".
- ג. ראש כבש או דג:** נוהגים גם לאכול נתח של ראש כבש, או ראש איל או ראש דג ואומרים: "יהי רצון מלפניך... שנהיה לראש ולא לזנב".
- ד. רימון:** יש שמוסיפים לאכול גם מפרי הרימון, שגרגריו רבים, ואומרים: "יהי רצון מלפניך... שירבו זכויותינו כרימון".
- ה. תמרים:** יש שנוהגים לאכול גם תמרים ואומרים: "... בורא פרי העץ" "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שיתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו" או: "שייתמו משטינינו ומקטרגינו".
- ו. רוביא:** (לוביא) ממשפחת השעועית הירוקה מברכים: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שירבו זכויותינו ותלבבנו".
- ז. כרתי:** (כרישה, פראסה - ממשפחת הבצל ירוק) מברכים: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שיכרתו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו".
- ח. סלק** מברכים: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שיסתלקו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו".
- ט. קרע - דלעת** מברכים: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שתיקרע רוע גזר דיננו. ויקראו לפניך זכויותינו".

מצאו את הקשר בין המאכל לאיחול.

משימה

כיתה ז' ◀ דף מקורות

תכנית בארי

תלמוד בבלי

מסכת כריתות דף ו עמוד א

נקודות לדיון

אמר אביי (מגדולי אמוראי בבל): השתא דאמרת סימנא מילתא היא (עכשיו שאמרת הסימן דבר הוא, הסימן הוא משהו מוחשי וממשי שיש לעשות), יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא, כרתי, סילקא ותמרי (יהיה רגיל אדם לאכול בראש השנה דלעת ותלתן, כרישה, סלק ותמרים).

- ◀ נסו להסביר את הרעיון שעומד מאחורי המלים "סימנא מילתא היא" = "סימן דבר הוא".
- ◀ האם אתם משתמשים בסימנים בחייכם?
- ◀ אלו דברים אחרים שאנחנו עושים בחיים מזכירים הסימנים?
- ◀ אביי מביא שורה של סימנים, מאכלים, שיש לאכול בראש השנה ולא מסביר מה מסמל כל מאכל. מדוע לדעתכם?